

Valóság, 1982. 11. sz. 11. o. / Az e fajta "hibás társadalmi szerződések" tehát egyrészt nem teszik lehetővé az olyan fajta konstruktív viszonyt a társadalmi szerződéshez, ami segítené a társadalmi problémák hosszútávú megoldását az adott történelmi helyzet helyes értékelését.

Másrészt figyelembe kell venni, hogy a strukturának – a politika elsődlegességéből következően – nagyobb a sebezhetősége, így a felépítményben zajló minden változás érzékenyebben érinti, mint a tőkés rendszert. Ez a fenti "érdekkorlátot" viszonylag merevvé teszi olyannyira, hogy gyakran a megújulásra kényszerítő külső hatásoknak is ellenáll, így merevsége időnként a rendszer létét veszélyezteti. – Lásd Lengyelország –.

A fentiekből következően tehát nem tartom valószínűnek, hogy a jelenlegi átmeneti társadalom meghaladása az "eszme tudatos megvalósításaként" alsólépcsőmunkások kiindulva végbemehetnek. Ezért a változások fő hajtóerejeként elsősorban továbbra is a kényszerösszetevő jöhet számításba, mégpedig elsősorban is a gazdasági nehéz külső helyzetből eredő kényszer.

Ez volt az a tényező, ami magát a reformfolyamatot is kikényszerítette és ennek köszönhetően jöttek létre /igaz egyelőre marginális jelenségeként/ az autonóm munkaszervezetek, nem pedig a demokratizálási törekvések eredményeként. Az átmeneti társadalom meghaladásának irányuló változások kiindulópontja tehát a gazdaságban kell, hogy legyen /a tőkés termelési mód születéséhez hasonlóan/, ahol az új termelési viszonyok kialakulhatnak és alapot biztosíthatnak a termelési mód, a társadalmi struktúra átalakítására.

Telek János

BESZÉLGETÉS "A KATEDRÁLISOK KORÁ" NAK FORDÍTÓJÁVAL

"Sajnos ritkán esik szó a fordítókról is". Hangsúlyozni kell feladatuk nehézségét, itt tudvalevő: Duby véreter roppant összetett, hosszú mondatokat használ, amit az olvasó igen tud értékelni, ha egyszer "rájött az izére" de ezt magyar nyelvre áttenni borzalmasan nehéz lehetett. Az első fejezetet Házi Anikó, a könyv orosz-lánrészét Albert Sándor – egyetemünk oktatója – fordította."

A régész TDK egyik összejövételén Georg Duby A katedrálisok kora /Gondolat, 1984./ c. művének megbeszélése volt a téma, ezen hangzott el egy recenzió a könyvről. Ebből idéztünk. A tanár ur is elfogadta a meghívást, hozzá is szólt. Ez adta az ötletet, hogy biztos elvállal egy beszélgetést a Gondolat-jel számára.

– Tanár Ur, hogyan tetszett el fordítani.

1969–74 között jártam egyetemre, orosz-francia szakos voltam. A nyelvek mindig nagyon érdekelték; általános iskolában és gimnáziumban más nyelveket is tanultam. 1972-ben jelent meg Jean Paul Sartre "Mi az irodalom" c. tanulmánykötete, részben tanárunk, Nagy Géza fordításában. Négy tanéven át ő tanította nekünk a francia irodalmat, emellett rengeteget fordított különböző kiadók számára. Amikor a könyv megjelent megvettük, dedikáltattuk vele, majd néhányan bejelentettük neki abbéle szándékunkat, hogy mi is szeretnénk megtanulni fordítani. "Hát az bizony nem olyan egyszerű, ahogyan azt

maguk gondolják. - mosolygott - hisz ez egy szakma, amit épp úgy meg kell tanulni, mint bármelyik más szakmát". De mi csak erősködünk és végül rávettük, tartson nekünk fordítói szemináriumokat. Ez ebből állt, hogy az általa már egyszer lefordított és megjelent könyvek eredetijéből mi minden hétre lefordítottunk otthon néhány oldalnyit, s ezt összevetettük egymáséival és az ő nyomtatásban megjelent fordításának szövegével. Volt, hogy egész órán egyetlen mondatot bajlódunk. Küszködünk a gondolat kifejezésének nehézségeivel, rágódtunk a különböző megoldásokon, kerestük a legmegfelelőbb szót, mondat szerkezetet; szóval igazi stilisztika óra volt. Renge-teget tanultunk belőle: itt láttuk meg milyen képzékeny, alakítható nyersanyag a nyelv. Milyen sokféle árnyalatban lehet kifejezni ugyanazt a gondolatot... Ha most is ilyenek lennének astilisztikai órák, talán nem idegenednének el a hallgatók az egyetemi studiumaik alatt a nyelvtől.

Melyik volt a tanár ur első megjelent fordítása?

Abrahám Moles: A giccs a böldogság művészete c. esszékötete. 1975-ben jelent meg a Gondolat Kiadónál. Előzménye az volt, hogy miután már több mint egy évig csináltuk szorgalmasan azt a bizonyos fordítói szemináriumot, és közben, ahogyan az lenni szokott, egyre kevesebben maradtunk - elkezdünk rágni Nagy Géza fülét: szerezzek már nekünk valami olyan fordítást, ami valóban meg is jelenik. Hátártalan elbizakodottságunkban mi akkor tényleg azt hittük, hogy le tudnánk fordítani egy könyvet. Végül Nagy Géza hozottegy megbízást a Kiadótól - ezt a bizonyos Moles könyvet - mi pedig nekifogtunk. Hárman, vagy négyen kezdtük el, végül ketten fejeztük be, egy Orsz Magdolna nevű csoporttársammal.

Es hogy ment?

Hát az maga volt a csőd. Semmi nem volt jó. Franciául nem tudtunk, szótározni nem tudtunk, magyarul nem tudtunk, gépelni akkor kezdtünk el tanulni... Folytassam... Többen vissza is léptek menetközben, végül ketten maradtunk Orsz Magdival. Nem mintha mi jobban fordítottunk volna, mint a többiek, inkább arról volt szó, hogy mibennünk valahogy nagyobb volt a dac. Mi csak azértis le akartuk fordítani azt a könyvet. El nem lehet mondani, mennyit vacakoltunk vele, de még ennél is többet tanultunk belőle. Mire egy évi kemény munkával a végére értünk, már kezdtük sejtetni, mit jelent fordítani. Végül azután a kiadó - Nagy Géza teljes felelősségére - megkötötte velünk a szerződést. Minden oldal, minden sort lelkiismeretesen átnézett, javított, tanácsokkal segített minket, nélkülük biztos, hogy nem itt tartanék.

Járt a fordításért valami pénz is?

Hát azt már nem tudom pontosan mennyi, de akkor kiszámítottuk, hogy nem jött volna ki a 2 forintos órabér sem. De mondom, lelkesek voltunk, vagy inkább megszállottak, fanatikus hülyék, akik akkor is megcsináltuk volna, ha semmi pénzt nem kaptunk volna. Mi valóban meg akartunk tanulni fordítani.

Ezután miket fordított még a tanár ur?

Szintén Nagy Géza közbenjárásával kaptam megbízást a Kossuth Kiadótól Paul Langevin francia fizikus életrajzána lefordítására. En akkor már középiskolában tanítottam; emlékszem, heti 30 való-hány órám volt, szakkört vezettem, tanulószobára felügyeltem, értekezleteken ültem stb., este 7-től éjjelég csináltam a fordítást.

4 hónap alatt lettem kész csaknem 300 oldallal. Ez a könyv 1976-ban jelent meg az eléggé szerencsétlen "tudós és forradalmár" címmel. /Nem én adtam neki azt a címet, hanem a Kiadó, / pedig a könyv igen érdekes; megtudhatjuk belőle, hogyan fedezte fel Langevin az ultrahangot és azt, hogy ő is felfedezte a relativitás elméletét csak Einstein megelőzte őt néhány héttel. Amikor egy német nyelvű fizikai folyóiratban rábukkant arra a bizonyos képletre, elkéseredésében szétverte laboratóriumát, megsemmisítette többévi munkájának minden eredményét, majd levelet írt a Stockholmi Királyi Akadémiának: Ő javasolta Einsteint Nobel-díjra. Ezt egy regény követte az Európa Kiadónál, ez 1977-ben jelent meg. A regény fordítást nem tudtunk csinálni, mivel a nyelvészet érdekelt, szerettem volna nyelvészeti témájú műveket fordítani.

- És ez hogy sikerült?

- 1982 nyarán jelent meg Rman Jacobson A költészet grammatikája c. tanulmánykötet a Gondolat Kiadónál. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy 1977/78-ban csináltam ezt a fordítást, persze nem folyamatosan, mert 1978-ban átkerültem a JATE Francia Tanszékére, először óraadóként, majd tanársegédként. Volt akkoriban egy csomó egyetemi órám, írtam a doktori értekezésemet, közben pedig a Jacobson tanulmányokat fordítottam franciából és angolból. A sors furcsa ironiája, hogy a kötet 4 év nyomdai átfutási idő után - pontosan azon a napon jelent meg a szegedi könyvesboltok kirakatában, amelyen a szerző Rman Jacobson meghalt: 1982. július 18-án.

- Négy év átfutási idő, ez komoly.

- Igen. De mondok jobbat is. Több mint hat éve leadtam a Tankönyvkiadónak egy olyan tanulmánykötet magyar fordítását, amely egy 1977-es kanadai alkalmazott nyelvészeti kongresszus anyagát tartalmazza. Ez még azóta sem jelent meg.

- Tavaly nyáron viszont megjelent Duby hatalmas műve, 3/4 részben a Tanár ur fordításában. Ön nyelvészettel foglalkozik, Duby pedig francia történész professzor. Hogy került a Tanár urhoz a történelmi tárgyú kötet? Hogyhogy elvállalta ennek fordítását?

- Hosszu történet. Ennek a könyvnek már a 70-es évek végén meg kellett volna jelennie, igen ám de senki sem akarta megcsinálni. Végre Pázzsy Anikó elvállalta. Meg is csinálta a könyv első fejezetét, majd előttem ismeretlen okok miatt ő is visszalépett. A könyv kiadói szerkesztője, Rózsa Judit akkor hozzám fordult. Nagy volt a kísértés, de mivel nem vagyok történész, féltem tőle. Végül abban maradtunk: megpróbálom, csinállok néhány oldalnyi próbafordítást. Jól emlékszem: a könyv legelső mondata azeredetiben pontosan egy olaszt és egy sort tett ki. Ezzel az egy mondatral én egy teljes napig küszködtem, hét vagy nyolc változatot csináltam. Látszott, hogy valami ember-telenül nehéz feladat lesz, de elvállaltam; tudtam, hogy ezután a munka után zöld utam lesz a kiadóknál. Az is világossá vált, miért nem akadt rá jelentkező: erre a könyvre annyi idő és energia kell, amennyit normális ember nem fog rászánni. Az eredetileg kikötött időt, az egy évet nem is tudtam tartani: fél éves haladékok kellenem, amit simán megadtak. Azt hiszem, örültek a kiadónak, hogy végre akad valaki, aki egyáltalán elvállalja.

- Miért is nehéz ebben a szövegben?

- Nekem például az is, hogy nem vagyok történész, de ez még a legjobb baj. Az ilyen nehéz művek esetében mindig van szakmai lektor is, aki szakmai szempontból átnézi. Ez a Duby esetében

Sz. Jónás Ilona volt, akinél alkalmasabbat talán elképzelni sem lehetne. Nagyobb problémát jelentett, hogy a könyv tele van történelmi, filozófiai, művészettörténeti, esztétikai, egyháztörténeti stb. utalásokkal, s ezeknek mind utána kellett nézni. A legnehezebb azonban a stilus visszaadása volt. Kétszert, hogy az esszét a legnehezebb fordítani, főleg a stilusa miatt. De ez nem akármilyen esszé-stilus volt ám: ennek a stilusnak nálunk egyszerűen nincsenek hagyományai. Duby szándékosan így fogalmaz, hogy a konkrét mondanivalója mögött áthúzódik egy mögöttes jelentés egy metaforikus réteg, egy szándékolt többértelműség. Ha valaki jól tud franciául, akkor figyelmes olvasással végül ezeket a rétegeket sorra ki tudja bontani. Az már más kérdés, hogyan lehet ezt magyarul visszaadni. Én mindenesetre igyekeztem ebből a nyelvezetből amit lehetett átmenteni. Igaz, ráment másfél évem, amikor az egyetemi óráimban kívül semmi mással nem foglalkoztam; éjjel-nappal ebben éltem, elképesztő mennyiségű papírt pocsákoltam el, egyre újabb, jobb megoldásokon törve a fejemet. Végülis egy érzem, nem sikerült rosszul. Örültem, amikor a rádió Könyvszemle írója "fordítói bravurokról" beszélt.

- Tanár ur említette, hogy a fordításra szánt időmennyiség az elvégzett munka és az érte kapott pénz valahogy nem áll arányban egymással. S emiatt az ilyen veretes műveket az igazán klasszikus fordítók nem igen vállalták el. Milyen ma a fordítók megbecsülése hazánkban?

- Alighozzászólásról van szó, hogy a pénzért a Duby fordítását a leányok után kb. 20-22 ezer forintot kaptam, három részletben. Az első a kézirat leadását követően, a második a kézirat elfogadásakor, a harmadikat a könyv megjelenése után fizették. A leadás és megjelenés között évek telnek el, persze közben van néhány komolyabb áremelés. Valahol olvastam, hogy a fordítói honoráriumok egész Európában csak Törökországban alacsonyabbak, mint nálunk. Aki erről többet akar tudni, annak javaslom, olvassa el Géher István tanár ur írását A műfordítás ma c. kötetből. Még annyit, hogy aki a pénzre hajt, az jobban teszi, ha más pénzkereset után néz.

- Álljunk meg itt egy pillanatra és próbáljuk meg kiszámítani hozzávetőlegesen a Tanár ur óradiját a legutóbbi könyv fordításáért. Nincs tulsok értelme, mert nagyon sok az un. "eszmei idő" amit nem lehet pénzben kifejezni. A művet el kell olvasni, meg kell érteni nyelvilag és fogalmilag. Ez nyilván egyénenként változó, sőt még egy embernél sem állandó, hiszen fáradtan mindez több időt vesz igénybe. Könyvtáraznikell, kézikönyveke, t lexikonokat, alapműveket forgatni, az idézeteknek, utalásoknak utánanézni. Le kell gépelni egyszer, kétszer, háromszor.

- Milyen módszerrel dolgozik a Tanár Ur?

- Ahány fordítóval beszéltem, mindegyiknek más a módszere. Én nagyjából Németh László módszerét követem: 8-10 perc alatt gépbe írok egy oldalnyi nyers fordítást, aztán elkezdém átjavítani. Amikor már tulsok benne a javítgatás, akkor újra legépelem. De ha jobb megoldás jut eszembe, akkor még ezt is, sőt a végleges legépelést is képes vagyok átírni. A sok javítgatás miatt a kéziratot, vagy inkább gépiratot/ a kiadó és a nyomda nem fogadja el, le kell hát gépelni újra. Ha én gépelem, az én időmből megy, ha mással gépeltetem, akkor saját zsebből kell kifizetnem neki.

Amikor megjön a nyomdából az első ún. hasáblevonal, akkor ezt át kell nézni, sajtóhibát ki kell javítani. Később megjön a tördelt ükefelevonal, ezt is át kell nézni, kijavítani. Nem is érlemes tovább folytatni, nem hiszem hogy 8-10 forintnál magasabb óradíj jönne ki. Ezt pénzért nem lehet csinálni, csak "of lowe" vagyis szerelemből.

- Utolsó kérdésem, - megköszönve az interjút - az lenne, hogy most éppen mit fordít?

- A Gondolat Kiadónak fordítok egy könyvet, amelynek témája hasonló a Meles könyv témájához. Ezt egy Jean Baudrillard nevű francia semiotikus írta, aki Roland Barthes baráti köréhez tartozik. Érdekes tanulmányt írt A tárgyak rendszere címmel. Ezt nyáron adom le. Hogy mikor fog megjelenni, ennél könnyebbet kellene kérdeznie...

Az interjút készítette: Isztl László

/Az interjú második részét őszi számunkban közöljük/

... ..

HIREK

Április 25-én Karunkon KISZ küldöttgyűlést tartottak, ahol Bedő Katalin ismertette a vezetőség beszámolóját. Ezt a vezetőség tagjai egészítették ki, majd nehezen induló vita követte, amiben szó esett a KISZ anyagi helyzetéről, a vezetőség által javasolt új ösztöndíjelosztási rendszerről, a TDK munkáról, a HKE tevékenységéről, valamint a politikai agitativ munka hiányáról. A beszámoló után néhány szavazat ellenében elfogadták. Az új kari KISZ vezetőség titkári posztjára két jelöltet neveztek: Bedő Katalin és Fischer Lajost. A szavazás győztese egyben a tisztség új betöltője Fischer Lajos lett.

A megválasztott új vezetőségnek ezután kívánunk sok sikert és jó munkát!

/Szerk./

Gondolat-jel 1985. 2.sz.

Szerkeszti: A "44-es" szerkesztő-szervezet

/Főszerkesztő: Pongrácz Tibor/

Kiadja: a JATE-BTKar KISZ-vezetősége

Megjelenik: 300 példányban.

Soksz.: eng. Sényei Róbertné

hivatalvezető